

Türklerin Anadolu'nun fethinden önce Anadolu yıllarca devam eden Sasani-Bzans savaşları nedeniyle Anadolu harabeye dönmüştü. Özellikle Doğu ve Güney Anadolu bölgelerindeki savaş yüzünden Karadeniz, Akdeniz ve Ege bölgelerine göçler olmuştu. Ayrıca salgın hastalıklar yüzünden Anadolu'da nüfus oldukça azalmıştı. Bizans ise Anadolu'daki hâkimiyetini kaybettiğinden bu bölgelerde Gürcü ve Ermeni prenslikleri kurulmuştu.

Anadolu'ya Türk akınlarının başladığı dönemde Bizans'ın halktan ağır vergiler alması ve Ortodoks mezhebiden olmayanlara baskı uygulaması Anadolu halkını bezdirmiştir. Anadolu Türkler tarafından yalnızca askeri yönden fethedilmiyor ayrıca sosyal ve kültürel yönden de Türkleştiriliyordu. Yoğun Türk göçlerinin Anadolu'ya gelmeden önce Anadolu'da Rumlar, Ermeniler, Süryaniler ve Gürcüler vardı.

Anadolu'nun Fethi:

Anadolu'ya ilk Türk akınlarını İskit, Hun ve Sibir Türkleri gerçekleştirmiştir. Çağrı Bey komutasındaki Türklerin 1015 yılında başlattıkları Anadolu akınlarının temel amacı; —Anadolu'yu yakından tanımak ve gelecekte yapılacak olan kesin yerleşmenin ne şekilde olacağını kararlaştırmaktır. Anadolu'nun fethi için yapılan Türk akınları Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulması ve Tuğrul Bey'in Anadolu'ya yerleşmesine karar vermesinden sonra hız kazanmış ve planlı olarak fethedilme kararı alınmıştır.

Tuğrul Bey döneminde,

*Göçebe Türkmenlerin Müslümanların yaşadığı bölgeler göç ederek çevreye zarar vermeleri

*Abbasi halifesinin kontrol edilmeyen göçebe Türkmenlerden şikayetçi olması

Türkmenlerin Bizan üzerine sevk edilmesine yol açmıştır.

Bu durum Türklerin Anadolu'yu fethetmesinde sosyal ve siyasal şartların etkili olduğunu göstermektedir.

Tuğrul Bey döneminde, Bizans ile yapılan Pasinler Savaşı kazanımlı (1048) ve Türklerin Doğu Anadolu'daki etkileri artmıştır. Alp Arslan döneminde 1071'de Malazgirt Savaşı'nın kazanılmasından sonra Türkler Anadolu'ya yerleşmeye başlamışlardır.

ANADOLU'DA KURULAN İLK TÜRK BEYLİKLERİ

Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'nun fethini tamamlamak ve Türkleşmesini sağlamak amacıyla Anadolu'ya önemli komutanlar gönderildi. Bu komutanlar kendilerine hedef gösterilen yerleri fethederek beylikler kurdular. Anadolu'da kurulan ilk Türk beylikleri şunlardır.

Danişmentoğulları (1080-1178): Amasya, Niksar ve Sivas tarafında kurulmuştur.

Mengücekoğulları (1080-1228): Erzincan ve çevresinde kurulmuştur.

Saltukoğulları (1072-1202): Erzurum ve çevresinde kurulmuştur.

Artukoğulları (1102-1409): Hasankeyf, Mardin ve Harput çevresinde kurulmuştur.

Çaka Beyliği (1081-1903): İzmir ve çevresinde faaliyet göstermişlerdir-Türkiye Selçukluları Beylikleri

Türkiye Selçukluları Devleti (1077-1308)

Anadolu'da kurulan ilk Türk devletleridir.

Not: Anadolu'da kurulan ilk Türk Beylikleri Malazgirt savaşından sonra kurulmuştur

DANIŞMENLİLER (1080-1178):

Amasya, Niksar ve Sivas tarafında Ahmet Gazi tarafından kurulmuştur. Önemi: Anadolu'da kurulan ilk beylikler arasında en güçlü ve en geniş sınırlara sahip olmuştu.

Bizans, Ermeni ve Haçlılarla savaşmıştır. Haçlı savaşları

Danişmentname Destanına konu olmuştur.

Türkiye Selçukluları ile birlikte Eskişehir yakınlarında Haçlılara karşı mücadele etmişler. Emir Gazi Döneminde Fırat'tan Sakarya'ya Orta ve Kuzey Anadolu, Danişmentlilerin eline geçmiştir.

Emir Gazi'nin yerine geçen oğlu Muhammed döneminde Bizans ve

Haçlılarla savaşlar yapılmıştır. Emir Gazi'nin oğlu Muhammed'in ölümü sonrası taht kavgaları yüzünden ülke toprakları üçe bölündü. Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan, üç kolu da ele geçirerek 1178'de Danişmentlilere son vermiştir.

Erzurum, Akdeniz limanlarından Azerbaycan ve Tükistan'a uzanan ticaret yolları üzerinde kurulmuş bir şehirdi. Bu nedenle Saltuklular zamanında ticari açıdan önemli bir merkezdi. Ayrıca bölge geniş otlaklara sahip olduğundan hayvancılık gelişmişti.

Günümüze Kalan En Önemli Eserleri:

Niksar Yağlıbasan Medresesi: Anadolu'da kurulan ilk medresedir. Kayseri Ulu Camii ve Emir Gazi Kümbeti.

MENGÜCEKLER(1080-1228):

Erzincan, Kemah, Divriği civarında Alp Arslan'ın komutanlarından Mengücek Gazi tarafından kuruldu. Rum ve Gürcülerle mücadele etmişlerdir.

Beylik daha sonra Erzincan ve Divriği kolu olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti tarafından yıkılmıştır.

Mengüceklerin Tarihteki Önemleri:

Mengücekler zamanında Kemah ve Erzincan, tarım, ticaret, sanayi açısından büyük gelişme göstermiş, iktisadi gelişmenin yanında devrin en önemli kültür merkezlerinden biri olmuştur. Divriği'de darüşşifa ile birlikte külliye olarak yaptırılan Ulu Camii, dönemin en önemli eseridir. Erzincan ve çevresinde meydana gelen depremler o dönemde yapılan eserlerin büyük kısmını tahrip ederek günümüze kadar ulaşmasını engellemiştir.

Mengücekler, bilimin gelişmesine önem vermişlerdir. Hükümdar Davut Şah'ın Erzincan'daki sarayına davet ettiği dönemin bilim insanı Muvaffakuddin Abdüllâtîf, tıp, fizik ve felsefe alanlarında eserler vermiştir.

Günümüze Kalan En Önemli Eserleri: Kale Camii, Kayıtbay Camii ve Divriği Ulu Camii.

SALTUKLULAR (1072-1202):

Büyük Selçuklu komutanlarından Ebul Kasım tarafından Erzurum ve çevresinde kurulmuştur. Danişmentlilerle birlikte Haçlılara karşı savaşmışlardır. Ayrıca Gürcüler ile de savaşmışlardır. II. Saltuk zamanında (1132-1168) Türkiye Selçuklu Devleti ile iyi ilişkiler kuruldu. II. Saltuk'un ölümünden sonra devlet zayıfladı. Türkiye Selçuklu Sultanı Rükneddin Süleyman Şah'ın Gürcülere karşı düzenlediği sefere Saltuklu Beyi Alâettin'in katılmayı reddetmesi üzerine Rükneddin Süleyman Şah, Erzurum'u ele geçirerek Saltuklu Devleti'ne son verdi (1202).

En parlak dönemi sultanları İzzettin Saltuk döneminde yaşanmıştır ve beylik adını Saltuk Beyden almaktadır.

Önemi: Anadolu'da kurulan İlk Türk Beyliğidir. Haçlılar ve Gürcülerle Anadolu Selçuklu Devleti tarafından yıkılmıştır.

Günümüze Kalan En Önemli Eserleri:

Tepsi Minare, Kale Camii, Mama Hatun Türbesi, Kervansarayı, Ulu Camii, Üç Kümbetler

ARTUKLULAR (1102-1409):

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Hasankeyf, Mardin ve Harput çevresinde Artuk Bey'in oğulları tarafından kurulmuştur.

Artuk Bey, Selçuklu Sultanı Melikşah Devrinde İzmit'e kadar yapılan fetihlerde bulunmuş ancak Melikşah'la arası açılmıştır. Bu olaydan sonra Suriye Melik'i Tutuş'un hizmetine girmiş ve buna karşılık Kudüs kendisine dirilik olarak verilmiştir. Ancak II Gazi döneminde Fatimi saldırıları sırasında burada tutunamayarak Diyarbakır yöresine geldiler(1098).

Üç ayrı kola ayrılarak yönetimlerini genişletmişlerdir.

Bunlar :

Hasankeyf (Hisn-ı keyfa) Artukluları: Sökmen Bey tarafından Diyarbakır'da kurulmuştur. Eyubiler tarafından yıkılmıştır.

Harput Artukluları: Elazığ'da kurulmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti

tarafından yıkılmıştır.

Mardin Artukluları : Mardin de kuruldu. Artukluların en uzun süre yaşayan koldur. Haçlıları yenilgiye uğratmıştır. Karakoyunlar tarafından yıkılmıştır.

Tarihteki Yerleri ve Önemi:

Batman ırmağı üzerinde bulunan Malabadi Köprüsü, Mardin'de Hatuniye Medresesi, Koçhisar'da Ulu Cami, Muzafferiyeye, Semanin, Şehidiye ve Hüsamiye Medreseleri bu döneme ait eserlerdir.

Bilim:

Artuklular Devrinin en tanınmış bilim insanlarından bir El Cezeri'dir. Haberleşme, kontrol, denge kurma ve ayarlama ilmi olan Sibernetiğin ilk kurucusudur. Sibernetiğin gelişmesiyle elektronik beyinler ve otomasyon denilen sistemler ortaya çıktı. Ceziri, dişli çarklarla çalışan çeşitli makineler yaptı. Bunun yanında su saatleri, kendiliğinden kesilip akan fiskeye, mekanik olarak çalışan müzik aletleri, tulumbalar ve şifreli kilitler yapmayı başardı.

Günümüze Kalan En Önemli Eserleri: Diyarbakır-Artuklu Sarayı, Batman-Malabadi Köprüsü, Mardin Ulu Camii.

Ticaret Hayatına Katkıları:

Artuklular Döneminde halktan çok az bir vergi alındığı için komşu ülkelerden Artuklu topraklarına göçler olduğu bilinmektedir. İnşa edilen köprüler, kervansaraylar, camiler, medreseler, su kanalları dericilik ve el sanatları oldukça gelişmiştir. Mardin'de etrafı bağlarla çevrili yerleşim bölgelerinde pamuk ekimi yapıldığı ve dokumacılığın geliştiği seyyahlar tarafından anlatılmaktadır. Ahlat'ın ticari merkez olmasında önemli rol oynamıştır. İran ve Anadolu'dan gelen mallar Mardin pazarında satılmaktaydı.

ÇAĞA BEYLİĞİ (1081-1093):

İzmir ve çevresinde faaliyet göstermişlerdir. **Çaka Bey**; 1071'deki Malazgirt Meydan Muharebesi'nin hemen sonrasında Selçukluların Anadolu coğrafyasına yayıldıkları dönemde İzmir merkezli bağımsız bir beylik Çaka Bey tarafından kuruldu. Çaka Bey 11. yüzyıl Selçuklu komutanı ve denizcisidir. Türk tarihinin ilk donanmasını oluşturduğundan tarihteki ilk Türk amirali olarak kabul edilmektedir.

1071 yılı sonrasında Anadolu'ya yapılan Selçuklu saldırılarına katılan ve Doğu Roma İmparatorluğu'na esir düşen Çaka Bey, 1081'de saraydan kaçmayı başardı. Aynı yıl, İzmir tarihindeki ilk Türk hâkimiyetini sağladı. Bir müddet sonra sınırlarını genişleterek bazı Ege adaları ile Midilli, Rodos ve İstanköy adalarını fethetti.

Çaka Bey, Bizans'a karşı Peçenek Türkleri ve Türkiye Selçukluları ile bir ittifak kurdu. 1092 yılı civarında, günümüzde Çanakkale'de yer alan Abidos'u kuşatmasına rağmen; Doğu Roma İmparatoru I. Aleksios Komnenos'un Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan'ı kışkırtması üzerine Kılıç Arslan Kayınpederi Çaka Bey'i şehit etti.

Çakabey'in ölümünden sonra Bizans, İzmir ve çevresine yeniden hâkim oldu ve bu devletin varlığına son verdi.

Anadolu'da Kurulan İlk Beyliklerin Özellikleri:

1. Kuruldukları bölgelerin Türkleşmesini sağlamışlardır.
2. Anadolu'yu imar etmişler, Türk İslâm kültürünü Anadolu'ya taşımışlar ve yaptıkları mimari eserlerle Anadolu'ya Türkiye denmesini sağlamışlardır.
3. Başta Bizans olmak üzere Gürcülere, Ermenilere, Rumlara ve Haçlılara karşı mücadele ederek yeni Türk yurdunu korumuşlardır.
4. Anadolu'daki küçük yerleşme yerlerini büyük Türk şehirleri haline getirmişlerdir. Bu dönemde Anadolu'da Türk nüfusu artmış, yer isimleri Türkçe olarak değiştirilmiştir.

Anadoluda Kurulan İlk Türk Beyliklerinin Türk Tarihindeki Önemi

Anadolu'nun fethini ve Türkleşmesini sağladılar. Anadolu'da İslamiyet'in yayılmasını sağladılar. Anadolu'da yeni şehir, kasaba ve köyler kurdular. Anadolu'da Türk kültürüne ait eserler oluşturdular.

Not: Büyük Selçuklu Devleti, Anadolu'ya gönderdiği komutanlara fethettiği toprakların hâkimiyetini vermiştir. Bu durum Anadolu'da feodal beyliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

TÜRKİYE SELÇUKLULARI (1075-1308)

Türkiye Selçuklu Devleti Malazgirt Zaferi'nden sonra Selçuklu komutanlarından Kutalmışoğlu **Süleyman Şah** tarafından **İznik'te** 1075 yılında devleti kurdu. **Dragon Anlaşması** ile **1081'de Bizans'ı vergiye bağladı**. Süleyman Şah, Hıristiyan dünyasının kutsal kenti sayılan Antakya'daki Ermeni Birliğine son vererek bu şehri ele geçirdi. Ardından Suriye Selçuklu Sultanı olan Tutuşla Suriye toprakları için giriştiği savaşta yenilerek hayatını kaybetti. Yerine Kılıç Arslan geçti

I. KILIÇ ARSLAN:

Kılıç Arslan; Bizans İmparatoru'nun kışkırtmasıyla Çaka Beyi ile girdiği savaşta Çaka Beyi öldürerek topraklarını Batı yönünde genişletti. Bu dönemde **I. Haçlı Seferi** düzenlendi (1096). Haçlıların saldırısı karşısında İznik'i bir antlaşma yaparak boşaltarak Başkenti Konya'ya taşıdı. I. Kılıç Arslan Danışmentliler ile birlikte vur kaç taktiği uygulayacak Haçlılara önemli kayıplar verdi.

I. Kılıç Arslan daha sonra Danışmentlilerin elinde bulunan Malatya'yı daha sonra Musul'u aldı. Bu nedenle Suriye Selçukluları ile girdiği savaşta yenildi. Savaş sırasında Habur ırmağını geçerken boğularak öldü.

I. MESUT (1116-1155)

Sultan Mesut, Danışmentlilerin yardımıyla Bizanslıları Anadolu'dan atmaya ve birliği sağlamaya çalıştı. Danışmentlilerin taht kavgalarından yararlanarak **Ankara, Çankırı, Kastamonu ve Elbistan'ı** ele geçirdi. Bizans ordusunun Akşehir'i işgal etmesi üzerine Sultan Mesut, Bizans ordusu ile girdiği Savaşta Bizans'ı mağlup etti.

Bu arada Haçlı ordusunun (II. Haçlı Seferi) Anadolu'ya doğru geldiğini haber alan **Sultan Mesut**, Bizans imparatoru ile bir antlaşma yaparak **Haçlı ordusunu** Eskişehir yakınlarında yenerek büyük ün kazandı.

Sonra doğuya seferler düzenledi. Bizanslılar, Türklerin Batı Anadolu'da ilerlemelerini durdurmak için, İmparator Manuel komutasında bir orduyla Konya üzerine yürüdüler. Bu tehlikeli durum üzerine, Sultan Mesud'un oğlu II. Kılıç Arslan, Aksaray'da bir ordu hazırlayarak, Konya önündeki Bizans ordusunu karşısına çıkı. Bizans ordusunu, pusu ve taarruzlarla 1145 senesinde ağır bir yenilgiye uğrattı.

Bu sırada İkinci Haçlı Ordusu Anadolu'ya girmişti. Haçlı birlikleri Türk kılıçları önünde pek direnemediler. Selçuklu ordusu, Haçlılar karşısında büyük başarılar elde etti. Bu zaferler ile,

-İstikrar ve yükselme devrini tekrar başlattı.

-Halka adaletle muamele etmesi sebebiyle, Hıristiyanların birçoğu, Bizans yerine Türk idaresine bağlandı.

-Birçok eser inşa ettiren Sultan Mesut, kırk yıl saltanatı kaldı

Daha sonra Danışmentlilerden Sivas'ı ve Malatya'yı aldı. Çukurova'daki bazı şehirleri de ele geçiren Sultan Mesut 1155 yılında Konya'da öldü

II. Kılıç Arslan: (1155-1192)

Danışmentli Beyliğine son verdikten sonra Tokat, Niksar ve Sivas'ı alarak Anadolu Türk birliğini büyük ölçüde gerçekleştirdi.

Miryokefalon Savaşı

Sebebi: Bizans Haçlı Savaşları nedeniyle iyice yıprandığı düşüncesiyle hareket ederek son bir darbe ile Türkleri Anadolu'dan atmaya ve Anadolu'da tekrar egemen olmak

Bizans ordusunu Avrupa'dan gelen birliklerle güçlendirerek harekete geçtiler. II. Kılıç Arslan 1176 yılında Denizli yakınlarında Çivril Düzbel

geçidinde (Miryokefalos) Bizans ordusunu pusuya düşürerek ağır bir şekilde yenilgiye uğratıldı.

Sonuç:

Anadolu Kesin bir Türk yurdu olduğu

Türklerin kesinlikle Anadolu'dan sökülerek atılmayacağı ispatlandı.

Bizans bu savaş sonrası saldırıdan savunmaya çekildi.

II. Kılıç Arslan, 1192 senesinde **Konya'da vefat** etti. Yerine büyük oğlu **Gıyaseddin Keyhüsrev** geçti. Fakat, kardeşleri onun iktidarını kabul etmeyince, aralarında saltanat mücadelesi başladı. Tokat meliki

Rükneddin Süleyman Şah, 1196 yılında Konya'yı zaptetti ve saltanatını ilan etti.

Bu dönemde

Bizans'ı tekrar senelik vergiye bağladı. Ermeni ve Gürcüler, **Saltukluların** zayıflamasından istifade ederek, Erzurum'a kadar gelince, Doğu Seferine çıktı. 1201 yılında, Saltuklu Devletine son verdi.

1204 tarihinde vefat etmesi üzerine yerine tahttan uzaklaştırdığı

Gıyaseddin Keyhüsrev, Türkmen beylerinin davetiyle, tekrar Türkiye Selçukluları sultanı oldu.

Gıyaseddin Keyhüsrev (1205-1211):

II. Kılıç Arslan'ın vefatından sonra Türkiye Selçuklularının başına geçen **Gıyaseddin Keyhüsrev**; askeri hareketlerini iktisadi ve ticari amaçlara yönelik olarak düzenledi.

İzmit İmparatorluğu ile anlaşarak Karadeniz'in ticaret yolunu tehdit eden Trabzon Rum İmparatorluğu üzerine sefer düzenledi.

Trabzon Rum İmparatorluğu'nu mağlup ederek kapanmış olan Karadeniz ticaret yolunu açtı.

I. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde milletlerarası ticareti teşvik ve himaye amacıyla Venediklerle ilk ticaret antlaşması yapıldı.

Ertesi sene Akdeniz sahillerine inerek **Antalya'yı** fethetti.

Bu sırada akıncı beyleri, Batı Anadolu'da birçok yeri aldı. Bu fetihler, İzmit Bizanslılarını telaşlandırdı. Bizans ordusu ile **1211** senesinde **Alaşehir**'de yapılan muharebe Selçuklu ordusu büyük zafer kazandı. fakat Gıyaseddin Keyhüsrev, savaş meydanını dolaşırken bir düşman askeri tarafından şehit edildi. Yerine oğlu **İzzeddin Keykavus** geçti.

İZZEDDİN KEYKAVUS DÖNEMİ:

İzzeddin Keykavus, Anadolu'da iktisadî meselelere, ülkenin imarına ve kültür faaliyetlerine önem verdi. Anadolu'nun ticari yönden kalkınmasına önem verdi. Bu amaçla önce Kıbrıs Krallığı, ardından Venedik ile ticaret anlaşması yaptı.

Sinop'u fethederek buraya başta tüccarlar olmak üzere Türkleri yerleştirdi. Sinop'u ithalat ve ihracat limanı yaptı.

Kervansaray, cami ve **medreseler** inşa ettirdi. Yakalandığı verem hastalığı nedeniyle 1220 yılında Viranşehir'de vefat etti. Yerine Alâeddin Keykubad geçti.

Alâeddin Keykubad Dönemi

Sultan **Alâeddin Keykubad** zamanı, Türkiye Selçuklularının en kudretli, en müreffeh ve en parlak devri olarak geçti. Anadolu'nun emniyeti için başta **Konya, Kayseri ve Sivas** olmak üzere, şehirleri surlarla tahkim ettirdi. Moğol tehlikesine karşı hudutlarda tedbir aldı.

Bu işleri sırasında fetihlere de devam etti. Askerî ve ticarî önemi büyük olan şehirlerin kalesini muhasara altına alarak fetihler ile sınır güvenliklerini güçlendirdi. Kalonoros şehrini feth ederek buraya, sultanın ismine nispetle Alâie (Alanya) denildi. Moğol tehlikesine karşı tahkim ve askerî tedbirler yanında diplomatik yola da başvuruldu. Moğol Ögedey Kağan'a elçi gönderip barış yaptı. Alâeddin Keykubad, saltanatı zamanında Türkiye Selçuklu Devletini, Moğol istilâ ve zulmünden korudu. İpek Yolu'nun Karadeniz'e açılan önemli bir ticaret limanı olan "Suğdak"ı ele geçirdi.

İlk defa deniz aşırı bir sefer düzenleyerek Kıpçak Beyleri ve Rus knezlerini Selçuklu egemenliği altına aldı.

Moğolların Anadolu'ya girmesi tehlikesi karşısında **1226**'da Eyyubilerle ve Abbasilerle ilişkilerini geliştirdi.

Yassıçemen Savaşı:

Trabzon İmparatorluğu'yla ittifak kuran **Harzemşahların** Ahlat'ı alarak yağmalamaları nedeniyle **1230**'da **Yassıçemen Savaşı**'nda Harzemşahları ağır yenilgiye uğrattı.

Not: Yassıçemen Savaşı Türkiye Selçuklularıyla Moğollar arasındaki tampon bölgenin ortadan kalkmasına neden oldu.

Alâeddin Keykubad, 1 Haziran 1237 tarihinde Kayseri'de vefat etti (Oğlu ve veziri tarafından zehirletildi).

Yerine **İzzeddin Kılıç Arslan'ı** velayet tayin etmesine rağmen, büyük oğlu **Gıyaseddin Keyhüsrev** tahta geçti.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi:

(1237-1246):

II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde devletin yönetimi fillen vezir Sadeddin Köpek'in elindeydi.

Moğolların önünden kaçarak Anadolu'ya sığınan göçebe Türkmenler Anadolu Selçuklu ülkesini tam bir kargaşaya sürükledi. Anadolu Selçuklu yönetimi bu kargaşayı önlemek için sert önlemlere başvurunca, Anadolu Selçuklu tarihinin en büyük ayaklanması patlak verdi. **Baba İshak'ın** önderliğindeki ayaklanmacılar zorlukla bastırıldı (1240). Bu durum karşısında Moğollar harekete geçtiler. Köseadağ yakınlarında her iki ordu karşı karşıya geldiler.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev Moğollar ile yapılan **Köseadağ Savaşı**'nda Moğollara yenilince (Temmuz-1243), devletin yıkımı başladı. Köseadağ bozgunundan, Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılışına kadar olan devrede (1243-1308), Selçukluları büsbütün sindirmek için, Moğol faaliyet ve zulmü devam etti.

Anadolu Selçuklu Devleti toprakları üzerinde **Moğollar**, Haçlı istila hareketi neticesi gibi korkunç katliam, yıkım ve dehşet saçıcı hadiselerle bölgeyi işgal ettiler. Moğol istilasıyla, Anadolu Selçuklu Devleti, 14. yüzyılın başında yıkıldı. Anadolu, Moğol kontrolüne girdiyse de, 14. yüzyıldan sonra bölgede Osmanlı hâkimiyeti başlayıp, Haçlıların ve Moğolların açtığı yaraları kapamaya çalıştı.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin Yıkılışı:

Köseadağ Savaşı'ndan sonra Türkiye Selçukluları Moğollara bağlandı. Anadolu, Moğol baskısı altında ekonomik ve siyasi buhranlarla ezildi. Devlet memurlukları para ile satılmaya başlandı. II. Mesut'un ölümüyle Anadolu Selçuklu Devleti yıkıldı (1308).

Devletin Yıkılış Sebepleri:

—**Babailer isyanının çıkması**

—**Rüşvet, yolsuzluk**

—**Moğollarla yapılan Köseadağ Savaşı'nın kaybedilmesi**

—**Anadolu'nun Moğol hâkimiyetine girmesi**

—**Anadolu'da bağımsız beyliklerin kurulması** gibi sebeplerle Türkiye Selçukluları yıkılmıştır.

TÜRKİYE SELÇUKLULARINDA DEVLET YAPISI

TÜRKİYE SELÇUKLULARINDA DEVLET YAPISI KÜLTÜR VE MEDENİYET

Devlet Yapısı:

Tarihte kurulan Türk devletleri kendisinden önceki kurulmuş Türk devletlerini örnek aldığı gibi Türkiye Selçuklu Devleti de birçok alanda büyük Selçuklu Devleti'ni örnek almıştır. Devlet yönetiminde Büyük Selçuklular ile büyük benzerlikler vardır.

Ülke toprakları hükümdar ailesinin ortak malı kabul edildiğinden;

-**veraset anlayışı,**

-**hükümdarın görev ve yetkileri**

-**hükümdarlık almetleri**

-**merkez,**

-**toprak**

-**eyalet yönetim anlayışı** Büyük Selçukluların aynısıdır

Ancak; Türkiye Selçuklularında merkezi yönetimdeki otorite Büyük Selçuklulara göre daha güçlüydü.

Türkiye Selçuklu sultanları Farsça unvanlar (keyhüsrev, Keykavus, keykubad v.s gibi) kullanmışlardır.

Anadolu Selçuklularında devlet toprakları hanedanın ortak mülküydü.

Sultan ülke topraklarını oğulları arasında paylaşıyordu ve şehzadeler yönetimleri altındaki bölgelerde ya bağımsız hareket ediyorlardı. Bu, Anadolu Selçuklu Devleti'ndeki taht kavgalarının ve şehzadelerin ayaklanmalarının önemli nedenlerinden biri olmuştur.

I. Gıyaseddin Keyhüsrev bu geleneğe son verdi ve merkezi yapıyı güçlendirdi. Sultan unvanıyla anılan Anadolu Selçuklu hükümdarları devletin ve ordunun başıydı. Merkezi devlet işleri Divan-ı Âli (Büyük Divan) adı verilen bir kurulda görüşülür ve karar bağlanırdı. Bu kurula vezirler başkanlık ederdi.

Vezirden sonraki en yüksek devlet görevi, **Niyabet-i**

Saltanatlık makamıydı. Bu makama atanan saltanat naibi, yokluğunda sultana vekâlet ederdi.

Öbür yüksek devlet görevlilerinden;

Divan-ı Saltanat: Devlet işlerinin görüşüldüğü yer. Divanı Saltanat'a bağlı alt divanlar da vardır bunlar;

Divanı İstifa: Mali işlerle ilgilenir

Divan-ı Arz: Ordunun maaş, giyecek, yiyecek, teçhizat işleriyle ilinirdi.

Divan-ı İşraf: Askeri ve hukuki işler dışında devletin tüm işlerini teftir eder.

Divan-ı İnşa: İç ve dış yazışmalarla ilgilenir

Niyabet-i Saltanat: Hükümdar başkentte olmadığı zamanlarda devlet işleri ile ilgilenir.

müstevfi, maliye işlerini yürütürdü.

Pervane, divanın yaptığı atamalara ve dirliklerin (iktaların) dağıtım işlerine bakardı.

Divan-ı Pervane: Ülke topraklarının kayıt defterlerini tutar, has ve iktalara ait kararları düzenler.

Tuğracı; yazışmaları yürütür,

Emir-i Dad: hukuk işlerine bakar

Beylərbeyi: askerlik işleriyle ilgilenirdi.

Kadı-i leşker; Askeri davalara ise bakardı.

Subaşı:

Vilayetlerin yönetiminden sorumlu kişiye subaşı bir tür vali sayılırdı.

Subaşı kentin düzenini sağlar ve bölgedeki askerlere komutanlık ederlerdi.

Melik: şehzadelerin yönettiği vilayetlere atanan valilere melik denirdi.

Melikler doğrudan sultana bağlıydılar ve vilayet merkezinde Büyük Divan'a benzer bir divan kurarlardı.

Atabey: Meliklere yardımcı olarak atanan ve melikleri eğitmekle görevlilere atabey denmiştir.

Uçbeyliği: Anadolu Selçukluları, Bizans İmparatorluğu ve Ermeni

sınırlarına bir tür sabit öncü kuvvet olarak Türkmen boylarını

yerleştirmişlerdi. Bu boyların beyleri sınır bölgelerinde, uçbeyliği denen yarı bağımsız beylikler kurmuşlardı.

Anadolu Selçukluları'nda devletin malı olan topraklar üçe ayrılırdı.

Bunlara;

- dirlik,

-vakıf

-mülk denirdi.

Sultan dirlikleri, kendisi için asker besleyip yetiştirmeleri karşılığında Türkmen beylerine ve komutanlarına verirdi. Mülk denen topraklar üstün hizmetlerde bulunanlara gene sultan tarafından verilirdi.

Vakıf araziler ise, han, hamam, medrese gibi kurumların giderlerinin karşılanması için ayrılmış topraklardı.

Selçuklu ordusu asıl olarak, beylerinin komutasında savaşa katılan Türkmenlere dayanıyordu. Dirlik sahiplerinin kendilerine verilen topraklarda besledikleri tımarlı sipahiler ve kapıkulu askerleri, savaş zamanında ordunun önemli bir parçasıydı. Tımarlı sipahiler subaşılardan buyruğunda savaşa katılırdı.

Kapıkulu askerleri, devlet tarafından çocuk yaşta alınıp eğitilen Türkler ve Hıristiyanlardan oluşuyordu.

Para:

Selçuklular bakır, gümüş ve altın paralar bastırılmışlardı. Paraların üzerine genellikle sultanların resimleri bulunurdu.

İlk madeni parayı I. Mesut,

İlk altın parayı II. Kılıç Arslan bastırılmıştır.

Ordu;

Türkiye Selçuklularındaki askeri teşkilat, Büyük Selçuklulu Devleti ordusunun devamı durumundaydı. Fakat Türkiye Selçuklu Devleti'nden daha ileride olduğunu görmekteyiz.

Ordu aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

Gulamân-ı Saray,

1. Hassa ordusu, : Hükümdarın şahsına bağlı askerlerdir.

2. Sipahi askerleri: İktâ Sahiplerinin yetiştirdiği askerlerdi.

3. Türkmen Kuvvetleri: uç bölgelerinde yaşayan ve her an savaşa hazır olan askerlerdi.

4. Ücretli askerler

5. Bağlı devletlerin ve beyliklerin askerleri -ücretli askerler

-donanma: hem ticarîti geliştirmek hem de denizlerde hâkimiyeti sağlamak için Sinop ve Alâiye (Alanya) gibi liman şehirlerinde tersaneler kurmuşlardı.

Türkiye Selçuklularında donanma komutanlarına Reisü'l Bahr veya Melikü's sevahil adı vermişlerdir.

Ordunun ve idarenin esasını, mahallinde çiftçilerin ödediği vergilerle beslenen iktâ askerleri teşkil ederdi. Orduda, dinî vazifeleri görmek ve gazâ ruhunu canlı tutmak maksadıyla âlim, derviş ve mutasavvıflar bulunurdu.

Savaş zamanında ordunun ön kısmında öncü kuvvetler bulunurdu. Ordu; sağ, sol ve merkez kola ayrılırdı.

Ordunun silahları: ok, yay, kılıç, kargı, topuz, zırh, gülle, mancınık ve kalkan.

Sosyal Hayat:

Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun fethiyle başlayan Türkmen göçleri kısa sürede Anadolu'yu Türk yurdu hâline getirdi. Zaten Anadolu; salgın hastalıklar yüzünden çok insan hayatını kaybetmişti. Türkler, Anadolu'ya geldiğinde önce kırsal kesime yerleşerek tarım ve hayvancılıkla uğraştılar. Daha sonra şehirlere yerleşmeye başladılar. Cami, medrese, hastane, yol, köprü ve saraylar yaparak şehirleri bayındır hâle getirdiler. Anadolu'daki birçok şehir, kasaba, köy, nehir ve gölün adlarını Türkçe olarak değiştirdiler.

Türkiye Selçuklularında halk yaşam şekillerine göre

-konargöçer

-köylüler

-şehirli olmak üzere üç gruba ayrılıyordu.

Köylüler: Devlete ait topraklarda köylüler toprağın işleticisi

durumundaydılar. Köylülerin başında "Köy Kethüdası" vardı. İktâ sahibi sipahiler ise köylünün güvenliğini sağlardı.

Anadolu Selçukluları döneminde ülkenin hemen her yerinde imarethaneler vardı. Buralarda yoksul halka, öğrencilere ve yolculara parasız yemek verilirdi.

Konargöçerler: Türkmenler, genellikle uc bölgelere yerleşerek geçimlerini hayvancılıkla sağlardı. Boy beyinin liderliğinde teşkilatlanan konargöçer Türkmenlerin büyük bir kısmı zamanla yerleşik hayata geçtiler.

Şehirler:

Devlet memurları, tüccarlar, bilim, adamları, esnaf ve zanaatkârlar şehir halkını oluştururlardı. Devlet memurları, devlete hizmet ederler ve hizmetleri karşılığında maaş alırlardı. Bu sınıf içinde yöneticiler ve askerler bulunurdu. Bağ, bahçe ve emlak sahibiydiler.

Tüccarlar, ticaretle uğraşırlardı.

Müderisler, kadılar, medrese öğrencileri ilmiye grubunda yer alırdı.

Esnaf, ahilik kurumuna bağlıydılar.

Ahilik:

Anadolu'da XIII. yüzyılda Ahi Evren tarafından başta Kayseri, Konya ve Kırşehir'de esnaf birlikleri olarak yapılandırılmış sosyo ekonomik bir teşkilatlanmadır. Ahilik, ahlaki, ekonomik, sosyal siyasi ve askeri sahalarda önemli bir işleve sahiptir.

Ahiliğin temel amacı, zenginle fakir, üretici ile tüketici, emek ile sermaye, halk ile devlet arasında iyi ve sağlam ilişkiler kurarak "sosyal adaleti" gerçekleştirmektir. İyi bir teşkilatlanma ve eğitimle bu amaca ulaşan Ahilikte yamak, çırak, kalfa ve usta arasında değişmez bir hiyerarşi vardır.

Belirli aşamalardan sonra kişiler bir üst basamağa çıkabilirler. En üst basamakta herkesin saygısını kazanmış olan bir Ahi baba vardır.

Ahilik, yarı göçebe Türkmenleri yerleşik hayat geçirmekte önemli rol oynamıştır.

Ahi teşkilatına üye esnaf ve sanatkâr, bu teşkilata ait genel sermayeyi oluşturmak üzere kazançlarını bir bölümünü "Orta Sandık" adı verilen yerde toplarlar. Orta Sandıkta toplanan bu sermaye ile herkesin ihtiyacı olan alet ve hammadde alınır. Tezgâhlar kurularak yeni teşebbüsler teşvik edilir, ihtiyacı olanlara yardım edilir. Ahiler kazançlarının bir kısmını

fakirlere ve işsizlere yardım olarak verilerdi. Ahilikte esnaf için gerekli hammadde ve mamul maddelerin alınıp satılması, yasalar ile kontrol edilirdi. İlime, sanata ve ahlaka son derece önem verilen Ahilikte, kadının da sosyal ve ekonomik hayatta önemli bir yeri vardı.

Ahiler;

1. Üretimi ihtiyaca göre ayarlayarak yaparlardı.
2. Kaliteye dikkat eder; kalitesiz ve bozuk mal üretmezlerdi.
3. Piyasadaki malların fiyatlarını ayarlar

“Eşine, İşine, Aşına Dikkat Et”

Selçuklular zamanında Kayseri’de kurulan Ahi teşkilatının yanında Ahi Evran’ın eşi Fatma Bacı liderliğinde Fatma Bacı liderliğinde Türkmen hanımları da kendi aralarında örgütlenerek bir kadın teşkilatı kurdular. Bu teşkilata Bacıyan-ı Rum (Anadolu Baiları) adını verdiler. Bacıyan-ı Rum teşkilatına mensup olanlar daha çok çadircılık, keçecilik, nakışçılık, örgücülük, kilim ve halı dokumacılığı, ipek ve pamuk ipliği üretimini gerçekleştirdiler.

Bacıyan-ı Rum teşkilatındaki Anadolu kadınları, gerektiğinde düşmana karşı vatan savunmasında eşlerinin yanında mücadele ederlerdi.

Bu teşkilat, kadınlar arasında yardımseverliğin, konukseverliğin, doğruluğun benimsenmesini sağladılar Türk dilinin, Türk kültürünün ve İslam anlayışının kadınlar arasında yayımlanmasını hızlandırdı.

Yetim ve kimsesiz genç kızları himayesine alır, onların eğitimlerinden, ev-bark sahibi olmalarından sorumlu olurdu.

Kimsesiz ihtiyar kadınların bakımını üstlenir ve maddi sakıntı içinde olanlara da yardım ederdi.

Anadolu kadınları, o günkü adıyla Bacıyan-ı Rum teşkilatı hanımlara, “Eşine, işine ve aşına dikkat et!” prensiplerini benimsetirlerdi.

İbn-i Batuta'ya Göre Ahiler:

“Ahi” unvanı Anadolu’da evlenmemiş, sanat ve meslek sahibi gençlerden seçilmiş, kendisine reislik payesi verilmiş önder kişilere verilmektedir. Ahi topluluğuna, “delikanlı, yiğit, eli açık, gözü pek, iyi huylu kişiler” anlamına gelen Fütüvvet ve “Ahiyyetül-Fityan” unvanı verilmektedir. Ahilerin toplandıkları ve toplumsal hizmet verdikleri yerlere “Zaviye” adı verilmektedir.

İbn-i Batuta Antalya’da gittiği zaviyeyi şöyle tanımlıyor:

Nefis Anadolu halısı döşenmiş ve birçok avize ile süslenmişti. Misafir odasında beş tane üç ayaklı bakırdan yapılmış kandil ve yanında da bakırdan yedek yağdanlıklar vardı. Bu kandiller erimiş iç yağı dol doldurularak yakılmıştı. Misafirlere mahsus oturarak vardı.

Ahi zaviyelerinde iki sınıf insan bulunmaktadır. Bunlardan bir grubu, misafir olarak bulunanlardı, diğer grubu ise zaviyelerin mensuplarıdır. Zaviyenin daimi mensupları olan Ahiler gündüz geçimlerini sağlama yolunda çalışırlar, ikindiden sonra elde ettiklerini reislerine verirler. Bununla meyve, yiyecek ve zaviyede ihtiyaç olan şeyleri satın alırlar. O gün beldeye bir yabancı gelirse zaviyelerine konuk ederler. Alınan şeylerle ona ziyafet çekerler. O kimse ayrılıncaya kadar onların misafiri olur. Hiç kimse gelmezse yine yemek için toplanıp yemek yerler. Bu gençler zaviyelerde kalmakta ve zaviyenin işleri için bunlardan yararlanılmaktaydı. Zaviyelerde namaz kılındığı gibi yemeklerden sonra Kur’an okunur ve hep birlikte semah gösterisi düzenlerlerdi.

Eğer zaviyenin reisi olan Ahi, ulemadan birisi ise bu zaviyelerdeki diğer ahiler öğrenci olarak da hem öğrenimlerini devam ettirir hem de zaviyenin hizmetlerini görürlerdi.

İbn-i Batuta ayrıca eserinde; “Yabancılarla yardım etmek, onları konuklayıp yedirip içirmek, bütün ihtiyaçlarını görmek hususunda bir benzeri yoktur.” demektedir.

Ticaret:

Türkiye’nin coğrafi konumu nedeniyle, transit ticaret yollarının önemini kavrayan Türkiye Selçuklu sultanları kara ticaretini, deniz ticaretine bağlamak için Sinop ve Antalya gibi liman şehirlerini ele geçirerek bu liman şehirlerine Türk tüccarlar yerleştirdiler.

Türkiye Selçuklu sultanları ticaretin gelişmesi için şehirler arasında yollar, köprüler, hanlar ve kervansaraylar yaptırmışlardı. Kervansaraylar; Kent ve kasabaları birbirine bağlayan yollar üzerinde han ve kervansaray denen konaklama yerleri vardı. Ulaşım ve ticaretin gelişmesine bağlı olarak bu tür

konaklama yerlerin sayısı gittikçe arttı. Bu kurumların giderleri vakıflarca karşılanırdı.

Türkiye’de ilk Kervansaray II. Kılıç Arslan zamanında Kayseri-Aksaray yolunda yapılan Alay Han’dır.

Diğer önemli hanlar:

Antalya-Isparta yolu üzerinde; Evdir Han, Konya-Aksaray yolu üzerinde; Sultan Han, Antalya-Alanya yolu üzerinde; Alara Han Sivas –Malatya arasında; Hekim Han

Anadolu Selçukluları ticarete ve yol güvenliğine büyük önem verdiler. Kervan yollarının güvenliğinin sağlanmasına bağlı olarak Anadolu’da ticaret büyük ölçüde gelişti. Karadeniz ve Akdeniz’deki limanlar önemli birer dış ticaret merkezi durumuna geldi. Ticareti güvence altına alan devlet, karada haydutların, denizde korsanların saldırısına uğrayarak malları yağmalanan tüccarların zararlarını karşılıyordu. Gerek yolculukları sırasında, gerekse kervansaray ve hanlarda konakladıklarında tüccar ve yolcuların güvenliği ve ihtiyaçları sağlanıyordu. Türkiye Selçuklularında ticaret çok gelişmiştir. Ticari canlılık, Moğol istilasına kadar sürmüştür.

Türkiye Selçukluları, İran, Gürcistan, Bizans İmparatorluğu, Venedik, Floransa ve Arap ülkeleriyle ticaret yaparlardı. Anadolu Selçukluları’nda özellikle dokumacılık çok gelişmişti.

Ayrıca Anadolu’nun çeşitli bölgelerindeki demir, bakır, gümüş gibi madenler işletiliyordu.

Onlara canlı hayvanlar, hayvan ürünleri, yün tiftik, ham ve işlenmiş deri, deriden yapılmış eşyalar, dokuma sanayi ürünleri, ipek, demir, bakır, şap ve kereste satarlardı.

Selçuklularda Sanat ve Mimari Eserler:

Türkiye’de kurulan ilk Türk devletleri döneminde sanat, Büyük Selçuklu Dönemindeki sanat anlayışının devamı ve gelişmiş hâlidir. Süslemede ve işçilikte daha ileri bir seviyeye ulaşılmıştır.

Türkiye Selçukluları, amaçları topluma hizmet etmek olan dini, sosyal ve ticari nitelikte cami, imaret ve kervansaray gibi birçok mimari eser ortaya koydular. Yapılan bu eserlerde taş işlemeciliği, yazılara ve geometrik şekiller ile süslemeler ön plandadır. Bu yapıların her türlü giderleri vakıf topraklarının gelirlerinden ve vakıf yapan insanlar tarafından karşılanırdı. Anadolu Selçukluları ülkenin pek çok yerinde cami, han, kervansaray, imaret, köprü, çeşme ve medreseler yaptırdılar. Beyşehir’deki Eşrefoğlu Camisi (1296): Anadolu Selçuklu mimarisinin özelliklerini taşıyan en önemli örneklerden biridir. Ağaç direkler üzerine kurulan, içi çini mozaik ve ağaç oyma işleriyle süslenen tip camilerin başka örnekleri de vardır.

Anadolu Selçuklu sultanları adına yapılan kervansaraylar "Sultan Han" ya da "Han" olarak adlandırılırdı. Bu dönemdeki dinsel yapılar genellikle küçük boyutlarda olmasına karşın, hanlar çok büyük boyutlu yapılardır. Bir bakıma sultanın ihtişamını yansıtır.

Anadolu Selçuklu mimarisinin günümüze kalan en önemli örnekleri arasında,

Konya ve Niğde’deki Alaeddin Camileri, Ankara’daki Aslanhane Camisi,

Kayseri’deki Huand Hatun Camisi ve Külliyesi, Afyonkarahisar’daki Ulucami,

Erzurum’daki Çifte Minareli Medrese,

Sivas’taki Gök Medrese, Buruciye Medresesi ve Çifte Minareli Medrese, Kırşehir’deki Melik Gazi Kümbeti,

Tercan’daki Mama Hatun Türbesi,

Ahlat’taki Ulu Kümbet ve Çifte Kümbetler

Nevşehir İli sınırı içerisinde bulunan pek çok cami (Tuzköy camii, Kızılkaya camii) ve diğer yapılar (Nevşehir Kalesi v.b.) gösterilebilir.

Külliye:

Caminin etrafına yapılmış medrese, şifahane, kütüphane, lamam, türbe ve imaret gibi değişik görevleri olan yapılar topluluğuna verilen addr.

Türkiye Selçukluları zamanında yapılan külliyeler içinde Hunad Hatun Külliyesi ve Hacı Kılıç Külliyesi en önemlileridir.

Türbe ve Kümbetler:

Hükümdarlar ve önemli devlet adamları için yapılan anıt mezarlardır.

Türkiye Selçukluları mimari eserleri arasında sıkça türbe ve kümbetler

rastlanır.

Türbe: dört duvarının üstü kubbeyle örtülü olanlara türbe denir
Kümbet: duvarları silindirik veya çokgen; çatıları da konik veya pramit
şeklinde olanlarına kümbet denir.

Önemli Kümbetler:

Kayseri'deki Döner Kümbet,

Ahlat'ta; Ulu Kümbet

Konya'da; II. Kılıç Arslan Kümbetleri.

Saray ve Köşkler:

Türkiye Selçukluları mimarisinin diğer önemli örneklerindedir. Bunların en önemlileri I. Alâeddin Keykubad tarafından yaptırılan:

Kayseri'de; Kubâdiye yazlık sarayı,

Beyşehir'de Kubâdîbât yazlık sarayı

Alanya'daki kışlık için Alaiye Sarayıdır.

Darüşşifalar: günümüzde hastane olarak bilinen mimari eserlerdir.

Darüşşifalar poliklinikler, eczane, kiler, özel diyet mutfağı, hasta koşulları

ve personel odaları gibi bölümlerden oluşmaktaydı. Darüşşifalarda iç

mekân aydınlık ve havadar olmasına diğkkat edilirdi. Hasta odaları, bir

merkez çevresinde toplanır ve az personelle hizmet verilmesi amaçlanırdı.

Personel tüm odaları kolaylıkla gözetleyebilir ve gerektiğinde acil olan

hastaların yardımına koşardı.

Musiki ile hasta tedavisi bu hastanelerin özellikleri arasındaydı.

Haftanın belirli günlerinde verilen musiki konserleri, yankılanmadan binanın

her tarafından rahatça dinlenebilirdi.

Türk musikisindeki bazı makamların bazı hastaların tedavisinde özel bir

iyileştirici etkisi olduğunu savunmuşlardır. Mesela;

Raks makamı; felç ve epilepsiye

Buselik makamı; kulunç ve kalça ağrısı, soğuk baş ağrısı ve çeşitli göz

hastalıklarına

Uşşak Makamı: Çocukların uykusunu getirmeye, yetişkin erkeklerde

meydana gelen ayak ağrılarına faydalı olduğu tespitinde bulunmuşlardır.

Yine tedavilerde su sesi ve güzel kokulardan da yararlanılmıştır.

İster zengin, ister fakir olsun, tıbbi tedavileri karşılığı hastalardan bir ücret

alınmadığı, ilaçların tamamen bedava olduğu, ayrıca fakir olan hastalar

taburcu edilirken kendilerine bir kat elbise ile bir aylık yiyecek masraflarını

karşılatabilecek miktarda para verilirdi.

Kayseri Gevher Nesibe Darüşşifası dönemin en büyük hastanesiydi.

Hastanenin yanında bir tıp eğitimi veren okul vardır.

Amasya'da Amasya Darüşşifası

Sivas'ta I. Alâeddin Keykavus,

Kayseri'de Gıyasiye dürüşşifası

Türkiye Selçukluları zamanında, resim ve heykel sanatlarıyla da

ilgilenilmiştir. Türkiye Selçukluları saray kapısı ve duvarlarını, kale surlarını

insan ve hayvan kabartmalarıyla süslemişlerdir. Selçukluların dini

yapılarında çift başlı kartal, at üstünde avcılık yapan insan kabartmalarına

rastlanır.

Hükümdarlık alametlerinden nevbet, saray görevlileri tarağından sarayın

önünde her gün belirli vakitlerde çalınırdı. Mevlevi ve ahi zaviyelerinde

görülen musiki tasavvuf müziğinin de temelini oluşturmuştur. Destanlar ve

Dede Korkut Hikâyeleri kopuz eşliğinde çalınıp söylenirdi.

Selçuklularda çinçilik ise özellikle cami, medrese, türbe ve mescitlerin iç

ve dış süslemelerinde kullanılmıştır.

Halı ve kilim dokumacılığı, hat sanatı, tezhip, çinçilik, oymacılık ve

kakmacılık ile maden işçiliği de gelişmiştir.

Sanayi:

XII. yüzyıldan itibaren Anadolu'ya yerleşen Türkler, Anadolu'da tarım,

sanayi ve ticaretin gelişmesini sağladılar.

Türkiye'de sanayinin temelini, dokumacılık ve dericilik oluşturdu.

Dokumacılık:

Konya, Aksaray, Kayseri, Erzincan ve bazı kasabalarda dokumacılık çok

ilerlemişti.

Konya Sivas Kırşehir'de boya üretiliyor ve kumaşlar boyanıyordu. Kilim ve

kumaş, küçük el tezgâhlarında dokunur, aydınlatma malzemeleri imal

ediliyordu.

Askerlerin silah ihtiyacını karşılamak için demircilik ile uğraşan birçok

zanaatkâr vardı. Kuşatmalarda kullanılan nefit, katran Erzurum ve

Antalya'nın kuzeyinden temin ediliyordu.

Demir, bakır, gümüş gibi madenler ile tuz ve şap ocakları işletiliyordu.

Bakır; Sivas, Kastamonu ve Diyarbakır'dan çıkartılmaktaydı.

Gümüş ise: Gümüşhane, Gümüşhacıköy ve Kütahya'da çıkarılırdı.

Türkiye Selçuklularında Hukuk

Türkiye Selçuklularında hukuk iki kısımdı.

-Şer'i Hukuk

- **Örfi hukuk** olmak üzere iki kısımdan oluşurdu.

Şer'i Hukuk.

Şer'i davalara her şehirde bulunan kadılar bakardı. Konya'da oturan baş kadıya Kâdî'l-kudât denirdi ve bütün kadıları denetleme yetkisine sahipti.

Bu kadılar, tereke (miras), hayrat işleri ve vakıfların idaresine bakarlardı. Evlenme, boşanma, nafaka, miras, hırsızlık gibi davalara kadılar bakardı.

Kadıların yüksek medrese tahsili görmüş, İslam ahlakıyla yoğrulmuş kimseler olması şarttı.

Kadıların verdikleri hükme itiraz edilemezdi. Ancak yanlış verilen bir hüküm olursa, diğer kadılar tarafından altı imzalanarak, sultana arz edilirdi.

Örfi Hukuk:

Devlete isyan etme, devletin düzenini bozma ve kanunlara uymama gibi siyasi suçlarla ilgili davalara bakardı. Bu türden davalara bakan mahkemelerin başkanına emir-i dâd denirdi. Emiri dâd, geniş yetkilere sahipti. Veziri ve divan üyelerini yargılama ve tutuklama yetkisi vardı.

Eğitim, Kültür ve Edebiyat:

- Eğitim kurumları medreselerdi. Başta Konya, Sivas, Tokat ve Amasya olmak üzere birçok kentte medreseler kurulmuştu.

Darüşşifaya denen hastaneler daha çok Divriği, Sivas, Tokat, Amasya, Kayseri, Konya ve Kastamonu gibi kent merkezlerinde yoğunlaşmıştı.

Anadolu Selçuklu sultanları, kültür ve medeniyet hizmeti için, ilme ve âlimlere değer verdiler. Bir ilim ocağı olan medreselerde eğitim ve öğretim ücretsizdi.

Vakıf gelirleri, onların geçimini temin ederdi. Medreselerde İslam ilimlerinden; tefsir, hadîs, hadîs usulü, kelâm, kelâm usulü, fıkıh, fıkıh usulü ve tasavvuf yanında, matematik, astronomi, tıp ve felsefe gibi bilimler de öğretilirdi. Genellikle, medresenin yanında, dârüşşifaya denilen hastane, cami, kütüphane, zâviye, kervansaray, imaret de bulunurdu. Bunlar da birer ilim irfan yuvasıydı.

Anadolu'da Türkmenler, Türkçe konuşup, sözlü ve yazılı edebiyat eserleri meydana getirdiler. Dinî ve bazı edebî eserlerde Arapça ve Farsça kullanıldı. Halkın büyük çoğunluğu Türkçe konuşurdu. Daha sonraları Türkçe, edebiyat dili haline geldi. Ahmed Fakîh, Hoca Dehhanî, Hoca Mesud, Yunus Emre, Türkçe şiirler söyleyip yazdılar. Yunus Emre, şiirdeki büyük kudreti ve tasavvuf aşkıyla, Türkçenin en güzel, en iyi örneklerini verdi.

Göçebeler arasında, Oğuznâme ve Dede Korkut destanlarıyla gâziler arasında çok rağbet bulan Danişmendnâme ve Battalnâme, bu dönemde sözlü edebiyattan yazılı edebiyata intikal etti.

Anadolu Selçukluları Devleti'nde edebiyat ve düşüncede büyük gelişmeler oldu. Necmeddin İshak, Muhiddin Arabi, Sadreddin Konevi, Mevlana Celaleddin Rumi gibi bilgin ve yazarlar yetişti.

Mevlanâ Celaleddin-i Rumî ve oğlu Sultan Veled, insanlara doğru yolu gösteren ve nasihat veren eserlerini Farsça yanında Türkçeyle de yazdılar.

Türkiye Selçuklu Devleti'nde Ticari Hayat ve Kervansaraylar:

Önemli ticaret yolları üzerinde bulunan ülkemiz toprakların İpek Yolu ticaret yolları üzerinde birçok han, hamam ve kervansaray inşaa edilmiş ve toplumun yararına kullanıma sunulmuştur. Sizlere bugün ülkemiz topraklarındaki en önemli kervansarayları tanıtacağız.

XIII. yüzyılda Türkiye Selçuklu Sultanları tarafından Anadolu'da birçok kervansaray yaptırılmıştır.

Kervansaraylar ilk defa 10. yüzyılın sonlarına doğru Selçuk Hanları tarafından Orta Asya'da yaptırılmıştır.

Selçuklular yol ağının her 40 kilometresine bir han yaptılar ve Anadolu'yu

kervanlar için en güvenli ülke haline getirdiler

Çoğu, günümüzde harabe hâlinde olan bu kervansaraylar, barış

zamanında kervanların konaklaması, savaş zamanında ise askeri üs

olarak kullanılmıştır.

Kervansaraylar, yolcuların tüccarların her türlü ihtiyacını karşılayacak

şekilde düzenlenmiştir. Buralarda insanların statülerine, inançlarına ve milliyetlerine bakılmadan herkese eşit hizmet verilmiştir. Ücretsiz barınma, yiyecek, ibadet, temizlik, tamirat sağlık hizmetleri hayvan yemi ve veteriner temini yapılmıştır. Ayrıca fakir yolculara bedava ayakkabı, hasta yolcular için ücretsiz tedavi ve ilaç verilmiştir. Eşyası kaybolan yolcunun eşyasının bedelinin ödenmiştir. Ölen fakir yolcunun defin masraflarının karşılanması yine devlet tarafından yapılmıştır. Gıyaseddin Kelhüsrev'in Antalya'yı fethettiği sırada, orada Mısır'dan gelen ve Frenkler tarafından soyularak malları ve kumaşları yağmalanan tüccarların zararı devlet tarafından ödenmiştir.

Kültürel Hayat:

Türkiye Selçuklularının XII. Yüzyılın ortalarından itibaren Anadolu'da oluşturdukları güven ortamı, sosyal ve kültürel faaliyetlerin artmasını sağladı. Türkiye Selçukluları zamanında devletin yazışma ve bilim dili Arapça; edebiyat dili ise Farsça idi. Farsça, XIII. Yüzyılın ikinci yarısında devletin yazışma dili oldu. Bu sırada, Anadolu'da yaşayan insanların büyük çoğunluğu Türk olduğu için Türkçe her yerde en çok konuşulan dildi.

Selçuklularda Tarih Yazıcılığı:

Türkiye Selçukluları zamanında tarih yazıcılığı gelişme göstermiştir. Ravendi; yazdığı "Selçuklu Tarihi"ni Gıyaseddin Keyhüsrev'e sunmuştur.

İbni Bibi; "Türkiye Selçuklu Tarihi" adlı eserini hazırlamıştır. Eser 1192-1280 yılları arasındaki Selçuklu tarihini anlatmaktadır. Kerimüddin Aksarayî; Moğollar zamanındaki Selçuklu Tarihini anlatmıştır.

Türk Ermeni İlişkileri:

Türkler Anadolu'ya geldiklerinde Süryani, Rum ve Ermeni halklarıyla karşılaştılar. Türkler yönetimi altındaki bu topluluklara hoşgörülü davrandılar. Selçuklu egemenliğinde Ermeniler, Kayseri, Malatya, Sivas ve Niksar'da Ermeni Piskoposların önderliğinde kilise toplantıları düzenlemişler, zaman zaman sultanlardan da yardım görmüşlerdir. Ermeniler Selçuklu Devleti idaresinde de görevler almışlardır. Mesele Sinop donanmasının başına Hayton adında bir Ermeni getirilmiştir. Selçuklu Döneminde Anadolu'daki nüfusları kesin olarak bilinmeyen Ermeniler, kasaba ve köylerde ticaret ve çeşitli sanat dallarıyla uğraştılar. Selçuklu idaresindeki Ermeniler, Bizans baskısından kurtuldular, dini hayatlarını özgürce yaşadılar, siyasi ve iktisadi açıdan önemli gelişmeler gösterdiler.